

UDK 547.549.3

DİETİL-2-ARİL-4-HİDROKSİ-4-METİL-6-OKSOTSİKLOHEKSAN-1,3-DİKARBOKSİLATLARIN HİDROKSİLAMİN HİDROKLORİDLƏ HETEROTSİKLƏŞMƏ REAKSİYALARININ TƏDQIQI

A.M.MƏHƏRRƏMOV, A.İ.İSMİYEV, B.A.RƏŞİDOV

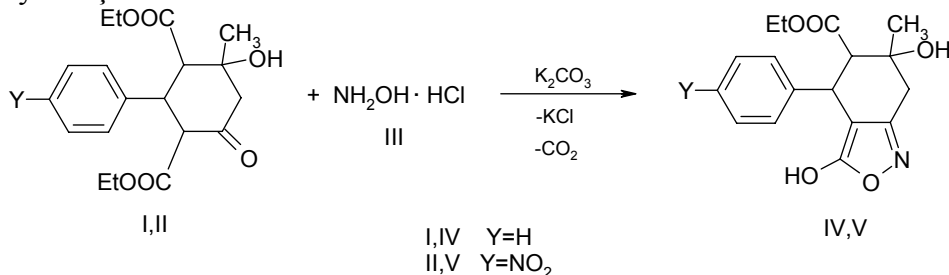
*Bakı Dövlət Universiteti**Bahruz_81@mail.ru*

Dietil-2-aril-6-hidroksi-6-metil-4-oksotsikloheksan-1,3-dikarboksilatların K_2CO_3 -in ekvilyar miqdarı iştirakında hidroksilamin hidroxloridlə reaksiyaları tədqiq edilmiş və nəticədə heterotsiklləşmə məhsulları olan 4,5,6,7-tetrahidrobenzoksazolların yeni törəmələri sintez edilmişdir.

Açar sozlər: β -Tsikloketollar, tetrahidrobenzoksazollar.

β -Tsikloketolların hidroksilaminlə uyğun ketoksimlərin alınması ilə gədən reaksiyaları kifayət qədər öyrənilmişdir [1-2]. Bizim tədqiqatımızda məqsəd bu reaksiyalarda heterotsiklləşmə imkanlarını müəyyənləşdirməkdən ibarət olmuşdur.

Dietil-2-R-4-hidroksi-4-metil-6-oksotsikloheksan-1,3-dikarboksilatların (I,II) hidroksilamin hidroxloridlə (III) etanol mühitində K_2CO_3 -in ekvimolekulyar miqdarının iştirakında aparılan reaksiyalar nəticəsində 47-49 % çıxımla tsikloheksan həlqəsi ilə kondensləşmiş 5-hidroksi izoksazol törəmələri (IV-V) ayrılmışdır.

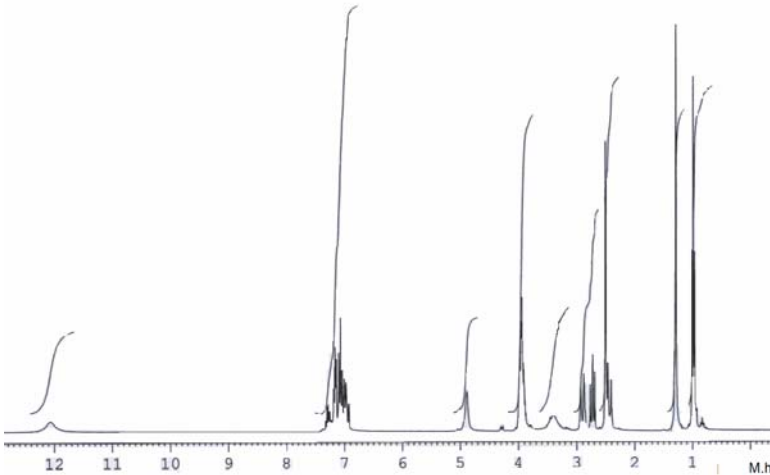
Sintez olunmuş maddələrin quruluşu İQ və H^1, C^{13} NMR spektroskopiyası metodları ilə sübut olunmuşdur.

IV,V maddələri çox ehtimal ki, aralıq mərhələdə alınan ketoksimin K_2CO_3 təsirindən nukleofililiyi artan oksigen atomunun etoksikarbonil qrupuna həmləsi ilə baş verən molekul daxili tsiklləşmə məhsullarıdır.

IV,V maddələrinin İQ spektrində 3378 sm^{-1} -dəki geniş udulma zolağı üst-üstə düşən OH qruplarının valent rəqslərinə 1712 sm^{-1} -dəki udulma zolağı mürəkkəb efir karbonilinə (EtO-C=O), 1624 sm^{-1} -dəki zolaq isə izoksazol tsiklinin C=N rabitəsinə aiddir.

Sintez olunmuş maddələrin quruluşu İQ və ^1H ^{13}C NMR spektroskopiyası metodları ilə sübut olunmuşdur. İQ spektrindəki 3515 sm^{-1} -dəki intensiv udulma zolağı OH qrupunun valent rəqslərinə, 1733 sm^{-1} -dəki udulma zolağı mürəkkəb efir karbonilinə (EtO-C=O) aiddir

^1H NMR spektrindəki $\text{COOCH}_2\text{CH}_3$ fraqmentinə aid metil qrupunun protonları 1,0 m.h.-də intensivliyi 3 protona uyğun triplet, CH_2 qrupunun protonları isə 3,9-4,0 m.h.-da intensivliyi iki protona uyğun olan multiplet siqnal şəklində müşahidə olunur. Tsikloheksan həlqəsinin CH_2 qrup protonlarının siqnalları mərkəzləri 2,7-2,9 m.h.-lər olan ikiqat dubletlərdir. Tsikloheksan həlqəsi ilə əlaqəli CH_3 qrupunun protonları sinqlet siqnal kimi 1,3 m.h.-da, OH qrupunun protonu isə 4,8-5,0 m.h.-da genişlənmiş dublet şəklindədir. Aromatik halqa protonlarının kimyəvi sürüşməsi 7,2-7,3 m.h.-dır.

Şək. 1. Etil-3,6-dihidroksi-6-metil-4-fenil-4,5,6,7-tetrahidro benzoksazol-5-karboksilatın ^1H NMR spektri.

Təcrübi hissə

Sintez olunmuş maddələrin İQ spektrləri “Varian-3600 FT-İR” cihazında KBr həbləri formasında, NMR spektrləri “Bruker 300” cihazında 300 və 75 MHz tezliklərində çəkilmişdir. Maddələrin təmizlik dərəcəsi nazik təbəqəli xromatoqrafiya üsulu ilə müəyyən olunmuşdur (Elüent, etilasetat:heptan-1:2).

Etil-3,6-dihidroksi-6-metil-4-fenil-4,5,6,7-tetrahidro benzoksazol-5-karboksilatın (V) sintezi. Üçboğazlı kolbaya ardıcıl olaraq 3.5 q. dietil -6-hidroksi-6-metil-4-oksotsikloheksan-2-fenil-1,3-dikarboksilat, 0.7 q. hidrosilamin hidroxlorid, 1.4 q. K_2CO_3 yerləşdirilir. Sonra qarışığa 20 ml etil spirti əlavə olunub reaksiya 6 saat müddətində 60-65 $^\circ\text{C}$ -də qızdırılmaqla aparılır. İsti məhlul

süzüldükdən sonra filtratdan 24 saatdan sonra çökən kristallar süzülür, etanoldan yenidən kristallaşdırılır. Alınır, 1.56 q (49 %) (V) maddəsi, $t_{gr}=181^{\circ}\text{C}$.

Analoji üsulla **etil--3,6-dihidroksi-6-metil-4-(4-nitrofenil)-4,5,6,7-tetrahidro benzoksazol-5-karboksilat (VI)** sintez edilir. Çıxım 1.69 q (47%), $t_{gr}=175^{\circ}\text{C}$.

ƏDƏBİYYAT

1. Субботин В.В., Кривенько А.П., Сорокин В.В., Диетил-4-метил-2-Р-6-оксоциклогексен-1,3-карбоксилаты.// Синтез и реакции с гидроксиламином и гидразином. Известия вузов. Химия и химическая технология, 2008. т.51. №9,с.112-115.
2. Субботин В.Е.,Сорокин В.В.,Голиков А.Г., Кривенько А.П. Синтез и строения ацетилзамещенных циклогексанонкарбоксилатов.// Журнал органической химии, 2010, т.46, в.4, с. 601-603.

ИССЛЕДОВАНИЕ РЕАКЦИИ ГЕТЕРОЦИКЛИЗАЦИИ ДИЭТИЛ-2-АРИЛ-6-ГИДРОКСИ-6-МЕТИЛ-4-ОКСОЦИКЛОГЕКСАН-1,3-ДИКАРБОКСИЛАТОВ С ГИДРОХЛОРИДОМ ГИДРОКСИЛАМИНА

А.М.МАГЕРРАМОВ, А.И.ИСМИЕВ, Б.А.РАШИДОВ

РЕЗЮМЕ

Изучена реакция диэтил-2-арил-6-гидрокси-6-метил-4-оксоциклогексан-1,3-дикарбоксилатов с гидрохлоридом гидроксилamina и установлено, что в присутствии эквимолекулярного количества K_2CO_3 образуются продукты гетероциклизации -новые производные 4,5,6,7- тетрагидробензоксазола.

Ключевые слова: β -циклокетолы, тетрагидробензоксазолы

RESEARCH OF THE REACTION OF HETEROCYCLIZATION OF DIETHYL-2-ARYL-6-HYDROXY-6-METHYL-4-OXOCYCLOHEXAN-1,3-DICARBOXYLATES WITH HYDROXYLAMINE HYDROCHLORIDE

A.M.MAHARRAMOV, A.I.ISMIYEV, B.A.RASHIDOV

SUMMARY

The article studies the reaction of diethyl-2-aryl-6-hydroxy-6-methyl-4-oxocyclohexan-1,3-dicarboxylates (cycloketoles) with hydroxylamine hydrochloride. It is established that products of heterocyclization – new derivatives of 4, 5, 6, 7 - tetrahydrobenzoxazoles are formed at the presence of equimolecular quality of K_2CO_3 .

Key words: cycloketoles, tetrahydrobenzoxazoles

Redaksiyaya daxil oldu: 20.12.2010-cu il.

Çapa verildi: 27.05.2011-ci il.